

Tekst 1**Bemoeiziek**

(1) Steeds indringender bemoeit de overheid zich tegenwoordig met het privéleven van de burger. Gold overheidsbemoeienis vroeger uitsluitend het
5 terrein van het kwaad dat een individu anderen of het algemeen belang kan aandoen, tegenwoordig bemoeit de overheid zich ook steeds meer met
10 kwaad dat iemand zichzelf kan aandoen. Denk daarbij aan gezondheidsschade door roken, drinken, te veel eten en te weinig bewegen. Verwant hieraan is het kwaad dat het (on-
geboren) kind kan worden aangedaan.
15 Ook hiervoor heeft de overheid een steeds uitgebreider pakket van maatregelen ontwikkeld. Het sleutelwoord voor al deze overheidsbemoeienissen luidt 'preventie'. Dat is ook meteen de
20 rechtvaardiging ervan: het is allemaal in het belang van de burger.

(2) Preventie, ofwel het voorkomen van onheil, hoort bij verstandig beleid. Preventieve maatregelen op het gebied
25 van de volksgezondheid bijvoorbeeld, zijn gebaseerd op wetenschappelijke inzichten. De medische wetenschap ontdekt een middel tegen een ziekte, de overheid neemt het inzicht over en
30 verplicht de bevolking om zich te laten inenten. Mensen doen dit vervolgens omdat ze weten dat het werkt: een kind dat is ingeënt tegen mazelen, zal die
aandoening niet krijgen. In dergelijke
35 gevallen is er niets tegen preventie, integendeel.

(3) Het ligt anders wanneer de overheid onheil wil voorkomen waarvan de oorzaak niet duidelijk is, alleen om op
40 safe te spelen. Dit is nu precies het mistige, moerassige terrein van de zwakke statistische verbanden, waarop de overheid tegenwoordig steeds vaker haar preventiebeleid baseert.

45 (4) Mensen die nu leven, worden ouder dan ooit en de gemiddelde levensverwachting stijgt nog steeds. Een positieve ontwikkeling, zou je zeggen, maar toch maakt de overheid zich
50 zorgen. Nog steeds rookt zo'n 35 procent van de bevolking en er zijn behoorlijk wat probleemdrinkers. De helft van de Nederlanders lijdt aan overgewicht, waarvan vijf procent heel
55 ernstig. Verder vindt er op grote schaal kindermishandeling plaats; zo'n 50.000 kinderen hebben daarmee te maken.

(5) Op deze en andere misstanden wil de overheid greep krijgen. Nu is een
60 misstand aanpakken natuurlijk altijd goed, maar een misstand voorkomen die er nog niet is en misschien ook wel niet komt, dat is een zaak waar een overheid haar vingers niet aan zou
65 moeten branden. Het probleem met nogal wat van die 'gezondheidsmisstanden' is namelijk, dat er geen harde kennis over is. Het enige wat de medische wereld eigenlijk voorhanden
70 heeft, zijn statistische correlaties. In de epidemiologie worden verbanden bestudeerd tussen uiteenlopende verschijnselen; er wordt uitgerekend hoe sterk die met elkaar samenhangen.
75 Voorbeelden daarvan zijn het verband tussen roken van de moeder en het geboortegewicht van de baby of het verband tussen drinken van alcohol en hartklachten.

80 (6) De epidemiologie levert een constante stroom van nieuwe verbanden tussen dingen die niets met elkaar te maken lijken te hebben, maar die dat blijkbaar toch doen, althans op
85 statistisch niveau. Wetenschapsjournalisten maken dankbaar gebruik van deze bevindingen om hun pagina's te vullen. Zo lazen we een paar jaar

geleden dat er een verband ontdekt
 90 was tussen dik zijn en het hebben van
 dikke vrienden. Ook was er te lezen dat
 het drinken van drie of meer
 alcoholische consumpties per dag in
 verband stond met borstkanker, terwijl
 95 eerder was gebleken dat het nuttigen
 van een à twee drankjes per dag de
 hart- en vaatziekten op afstand hield.
 Het luistert blijkbaar erg nauw.

(7) De correlaties zullen ongetwijfeld
 100 kloppen, maar het punt waar het om
 gaat, is dat iedereen, inclusief de
 overheid, die het beleid baseert op
 statistiek, het begrip correlatie verwart
 met oorzaak-gevolg. De conclusie die
 105 bijvoorbeeld wordt getrokken uit de
 correlatie tussen dagelijks drie of meer
 drankjes en borstkanker, luidt: als
 vrouwen zich houden aan de richtlijn
 van niet meer dan twee drankjes per
 110 dag, krijgen ze geen borstkanker. Dat is
 natuurlijk onzin. De medische wereld
 weet namelijk niet precies waardoor
 borstkanker wordt veroorzaakt.

(8) Correlaties zeggen iets over kansen
 115 in de toekomst en dit is nog veel moei-
 lijker te bevatten dan het punt dat een
 correlatie geen causaal verband aan-
 geeft. Neem de beroemdste correlatie
 uit de medische geschiedenis, waarmee
 120 de epidemiologie school heeft gemaakt:
 de relatie tussen roken en longkanker.
 Deze correlatie staat als een huis.
 Roken geeft 24 keer zoveel kans op
 longkanker als niet-roken. Toch be-
 125 tekent dit niet dat wie rookt, zijn dood-
 vonnis heeft getekend: van de duizend
 rokers zullen er naar verwachting 120
 sterven aan longkanker, maar intussen
 worden 880 rokers niet door deze
 130 ziekte getroffen.

(9) Tientallen jaren van naarstig zoeken
 naar verbanden tussen voedings-
 middelen en bepaalde ziektes hebben
 niets aan harde resultaten opgeleverd.
 135 Er bestaat geen voeding die kanker of
 andere ziektes weghoudt en er bestaat
 geen voeding die kanker veroorzaakt.

Het enige wat in het algemeen staande
 gehouden kan worden, is dat ge-
 140 varieerd eten beter is voor de gezond-
 heid dan eenzijdig eten en dat je niet te
 veel vet, zoet en zout moet consume-
 ren.

(10) Nergens regeert de angst zo sterk
 145 als in de prenatale preventie, terwijl alle
 aanbevelingen en leefregels alleen
 maar gebaseerd zijn op statistisch
 bewijsmateriaal over grotere kansen. In
 het nieuwe advies van de Gezondheids-
 raad staat dat vrouwen zich een jaar
 vóórdat ze van plan zijn zwanger te
 worden, bij een instantie moeten
 melden voor 'wetenschappelijk onder-
 150 bouwde voorzorgsmaatregelen om
 zwanger te worden en te blijven'.

Ze krijgen dan foliumzuur te slikken,
 ontvangen een lijst met verboden
 voedingsmiddelen, ze moeten op-
 houden met drugs gebruiken, roken en
 alcohol drinken, afvallen als ze te dik
 160 zijn en medicijngebruik staken. Anders
 zou er wel eens iets mis kunnen gaan
 met de kwaliteit van de vrucht. Vanzelf-
 sprekend moet dit regime tijdens de
 165 hele zwangerschap én na de geboorte
 worden voortgezet, als ze tenminste
 verantwoord borstvoeding willen geven.
 Zwangere vrouwen moeten verder de
 ongeborene niet blootstellen aan
 170 extreem lawaai (dus niet naar pop-
 concerten of de disco) en stress en
 depressies zo veel mogelijk vermijden.

(11) Vrouwen moeten zich supergezond
 gedragen om bepaalde gevaren te ver-
 mijden die om te beginnen al een kleine
 kans hebben om zich voor te doen
 (miskramen, afwijkingen bij de foetus),
 terwijl die kans door het 'gevaarlijke
 175 gedrag' (af en toe een glaasje drinken
 tijdens de zwangerschap, geen folium-
 zuur slikken, overgewicht hebben en
 zelfs roken) hooguit een factor drie tot
 vijf toeneemt, dus nog steeds verwaar-
 loosbaar klein is.

(12) Alle voorspellingen die worden
 185 gedaan over de invloed van het gedrag

van een zwangere vrouw op de kwaliteit van de baby na de geboorte, zijn slagen in de lucht. Er is eenvoudig geen goede manier om de invloed van al die 'risico's' wetenschappelijk vast te stellen. Het gedrag van een moeder tijdens een zwangerschap vormt maar een flintertje in het hele spectrum van omgevingsinvloeden.

(13) Dit betekent niet dat een zwangere vrouw zich maar te buiten moet gaan aan alles wat ongezond is voor de mens omdat het voor de foetus toch niets uitmaakt. Extreme input in de vorm van een dagelijkse heroïneshot of een alcoholverslaving, zal op de een of andere manier zijn weerslag hebben op de zwangerschap. Een normaal leven is echter meer omvattend en zolang een vrouw binnen de marges van het gangbare blijft, is er geen reden voor angst.

(14) Of het nu over gezondheid in het algemeen gaat, over veilig zwanger zijn of over kinderopvoeding die ermee door kan, de meeste van de zogeheten 'risico-indicatoren' zijn zonder meer terug te voeren op een even botte als fantasieloze factor: sociale klasse. De levensverwachting van mensen uit de sociaal lagere klasse is vier jaar minder dan het gemiddelde. Daarbij hebben ze meer last van overgewicht en lijden ze dus vaker aan diabetes en andere ziektes. Perinatale¹⁾ sterfte komt vaker voor in de sociaal lagere klasse. Er wordt meer gerookt. Ook doen zich hier relatief veel problemen voor met ontspoorde kinderen en criminaliteit wegens falende opvoeding.

(15) Behoren tot de sociaal lagere klasse is op zichzelf een risicofactor, maar niet van het soort om makkelijk aan te pakken. Het is niet politiek

correct om de kansarmen als aparte doelgroep eruit te lichten. Dat maakt een bevoogdende, om niet te zeggen autoritaire indruk, want wie is 'de middenklasse' dan wel om haar waarden en normen op te leggen aan de lagere klasse? Bovendien komt er in de midden- en hogere klassen óók genoeg ongezond gedrag voor. Misstanden zijn heus niet alleen voorbehouden aan de kansarmen.

(16) Dus besluit de overheid altijd maar weer om de zaak massaal en zonder aanzien des persoons aan te pakken. Ze pakt niet de risicogroepen aan, maar de hele maatschappij krijgt de gezondheidspropaganda voor de kiezen. Alle vrouwen moeten naar de preconceptiezorg. Geen enkele zwangere mag ook maar de geringste hoeveelheid alcohol drinken. Alle nieuwgeborenen komen in een screeningssysteem voor kindermishandeling. Alle nieuwe ouders krijgen steun bij de opvoeding aangeboden. Alle schoolkinderen worden doorgezaagd over gezond voedsel.

(17) Dit alles doet de overheid onder het motto 'veiligheid voor alles' en 'voorkomen is beter dan genezen'. Aan de misstanden die zich intussen voor de neus van hulpverleners en toezichthouders afspelen, komt men op die manier niet toe. Het zou daarom beter zijn als de overheid minder investeerde in preventief gezondheidsbeleid en de echte problemen bij de kop pakte. Dat zou ze moeten doen bij die groepen in de maatschappij waar de problemen aantoonbaar spelen. De nu nog ellenlange wachtlijsten in de maatschappelijke en medische zorg zouden dan vanzelf krimpen.

naar: *Beatrijs Ritsema*
uit: *HP/De Tijd*, 12 oktober 2007

noot 1 perinataal = in de periode rond de geboorte

Tekst 1 Bemoeiziek

- De eerste alinea van een tekst kan verschillende bedoelingen hebben.
- 1p 1 Wat is in deze tekst het meest van toepassing?
De eerste alinea geeft vooral
- A een historisch overzicht van het tekstonderwerp.
  - B een indruk van het onderwerp van de tekst.
  - C een samenvatting vooraf van de rest van de tekst.
  - D een toekomstverwachting met betrekking tot het tekstonderwerp.
- 1p 2 Welk verband is er tussen alinea 2 en 3?
Het alineaverband is
- A opsommend.
  - B tegenstellend.
  - C uitwerkend.
  - D verklarend.
- 2p 3 Leg met eigen woorden uit wanneer preventieve maatregelen van de overheid verstandig zijn.
Maak voor je antwoord gebruik van gegevens uit de alinea's 1 en 2.
Geef geen voorbeelden.
- 2p 4 Leg met eigen woorden uit wanneer preventieve maatregelen van de overheid onverstandig zijn.
Maak voor je antwoord gebruik van gegevens uit de alinea's 4 en 5.
Geef geen voorbeelden.
- 1p 5 Welke van onderstaande reeksen geeft de opbouw van de redenering uit alinea 7 het beste weer?
- A stelling – argument – voorbeeld – tegenwerping
  - B stelling – voorbeeld – beoordeling – argument
  - C tegenstelling – stelling – argument – uitwerking
  - D tegenstelling – voorbeeld – stelling – toelichting
- De auteur bekritiseert de wijze waarop onder meer de overheid omgaat met het statistische begrip 'correlatie'.
- 1p 6 Citeer uit het tekstgedeelte van de alinea's 7 en 8 de zin waarin die kritiek het duidelijkst naar voren komt.

- “Neem de beroemdste correlatie uit de medische geschiedenis, waarmee de epidemiologie school heeft gemaakt: de relatie tussen roken en longkanker.” (regels 118-121)
- 1p 7 Wat moet het voorbeeld van de correlatie tussen roken en longkanker aantonen, gelet op de gedachtegang in alinea 8?
- A Correlaties worden veelal verward met verbanden van oorzaak en gevolg.
  - B De correlatie tussen roken en longkanker is de meest indrukwekkende vondst van de epidemiologie.
  - C De kans op longkanker, veroorzaakt door roken, is verwaarloosbaar klein.
  - D Zelfs de meest ‘harde’ correlatie roept een vertekend beeld van de werkelijkheid op.
- 1p 8 Waarmee hebben de vele gezondheidsadviezen en leefregels die de overheid zwangere vrouwen meegeeft, gelet op de alinea’s 10 tot en met 13, vooral te maken?
- A met betweterigheid
  - B met extreme bemoeizucht
  - C met gevoelens van angst
  - D met onwetenschappelijke opvattingen
- 1p 9 Welke van de onderstaande uitspraken zijn in overeenstemming met de tekst ‘Bemoeiziek’?
- 1 Statistische correlaties bestaan vooral uit ‘zachte’ verbanden.
  - 2 Statistische correlaties zijn vaak onbetrouwbaar.
  - 3 De uitkomst van correlatieonderzoek dient veelal als bladvulling in de dagbladen.
  - 4 De uitkomst van correlatieonderzoek is voor verandering vatbaar.
- A 1 en 2
  - B 1 en 4
  - C 1, 2 en 3
  - D 1, 3 en 4

In alinea 11 wordt gesteld dat roken of af en toe een glaasje drinken tijdens de zwangerschap het ongeboren kind geen kwaad doet. Het argument is dat de kans dat door dergelijk gedrag afwijkingen bij de foetus zullen optreden, verwaarloosbaar klein is.

- 3p 10 Is dit voor elke zwangere vrouw een aanvaardbaar argument? Licht je antwoord toe in maximaal 25 woorden.

“Dit betekent niet dat een zwangere vrouw zich maar te buiten moet gaan aan alles wat ongezond is voor de mens omdat het voor de foetus toch niets uitmaakt.” (regels 196-200)

- 1p 11 Hoe past deze uitspraak in de tot dan toe gevolgde redenering? De uitspraak
- A geeft een ontkenning.
  - B geeft een voorbehoud.
  - C stelt een voorwaarde.
  - D trekt een conclusie.

- 1p **12** Waarom heeft de overheid blijkens alinea 14 tot en met 16 tot nu toe geen preventieprogramma's ontwikkeld die alleen gericht zijn op de sociaal lagere klasse?

Dat heeft ze niet gedaan, omdat ze

- A daarmee de sociaal lagere klasse te veel zou betuttelen.
- B ongezond gedrag in midden- en hogere klasse eerst wil aanpakken.
- C onvoldoende weet over gezondheidsproblemen onder kansarmen.
- D sociale klasse als 'risico-indicator' een te simpel idee vindt.

"Dus besluit de overheid altijd maar weer om de zaak massaal en zonder aanzien des persoons aan te pakken." (regels 241-243)

Hierna worden voorbeelden opgesomd die deze uitspraak moeten verduidelijken. (regels 246-255)

- 1p **13** Welke functie heeft de herhaling van het woord "alle" in dat tekstgedeelte?

De herhaling van "alle" benadrukt

- A de hoge kwaliteit van de preventieve overheidsmaatregelen.
- B de ongenueanceerdheid van de overheid in haar preventief beleid.
- C de voortvarendheid van de overheid in de uitvoering van haar beleid.
- D het wantrouwen van de overheid jegens haar burgers.

De tekst 'Bemoeiziek' kan worden onderverdeeld in vijf delen, die kunnen worden voorzien van de volgende kopjes:

- 1 Ongefundeerd preventiebeleid
- 2 Wetenschap van de onverwachte verbanden
- 3 Gezond zwanger?
- 4 Preventie op de juiste plaats
- 5 Een efficiënter preventiebeleid

- 1p **14** Met welke alinea begint deel 2?

- 1p **15** Met welke alinea begint deel 3?

- 1p **16** Met welke alinea begint deel 4?

- 1p **17** Welke van de onderstaande zinnen geeft het beste de hoofdgedachte van de hele tekst weer?

- A De overheid komt vooral in de zorg rondom zwangerschap en geboorte met erg veel maatregelen om te voorkomen dat een ongezonde leefstijl van vrouwen leidt tot risico's voor het (ongeboren) kind.
- B De overheid neemt uiteenlopende inzichten uit de medische wereld over en komt vervolgens met preventieve maatregelen voor de hele samenleving, terwijl er over veel te verwachten gezondheidsmisstanden nog geen harde kennis is.
- C Doordat de overheid op grote schaal maatregelen neemt om eventueel te verwachten onheil of mogelijke ziekten te voorkomen, zijn er onvoldoende mensen en geld beschikbaar om misstanden aan te pakken.
- D Statistisch onderzoek levert verbanden op tussen verschijnselen van ziekte en gezondheid, wat niet alleen in de medische wereld, maar ook bij de overheid en de gewone burgers leidt tot twijfelachtige voorzorgsmaatregelen.

- 1p 18 Welke van onderstaande beweringen typeert het schrijfdoel van de tekst 'Bemoeiziek' het beste?
De tekst is vooral
- A activerend want de overheid wordt aangespoord meer te doen voor de sociaal lagere klasse.
  - B beschouwend want er worden verschillende meningen over het preventiebeleid van de overheid naast elkaar gezet.
  - C betogend want er wordt een standpunt inzake het preventiebeleid van de overheid beargumenteerd.
  - D uiteenzettend want er wordt beschreven op welke kennis de overheid haar preventiebeleid baseert.

"Er is eenvoudig geen goede manier om de invloed van al die 'risico's' wetenschappelijk vast te stellen." (regels 189-192)

- 1p 19 In welk opzicht is het argument waarmee deze stelling onderbouwd wordt onaanvaardbaar?
De argumentatie
- A berust op een onjuiste oorzaak-gevolgrelatie.
  - B berust op een verkeerde vergelijking.
  - C bestaat uit onjuiste feiten.
  - D mist afdoende bewijsvoering.

Op basis van de alinea's 14 tot en met 17 zou je kritiek kunnen formuleren op het huidige preventiebeleid van de overheid.

- 3p 20 Formuleer de twee voornaamste punten van kritiek.
Geef geen voorbeelden. Gebruik maximaal 25 woorden.

Uit de tekst spreekt weinig waardering voor het preventiebeleid van de overheid.

- 1p 21 In welke van de onderstaande vier citaten komt dat gebrek aan waardering ook in het taalgebruik tot uitdrukking?
- 1 "Preventieve maatregelen op het gebied van de volksgezondheid bijvoorbeeld, zijn gebaseerd op wetenschappelijke inzichten. De medische wetenschap ontdekt een middel tegen een ziekte, de overheid neemt het inzicht over en verplicht de bevolking om zich te laten inenten." (regels 24-31)
  - 2 "Dit is nu precies het mistige, moerassige terrein van de zwakke statistische verbanden, waarop de overheid tegenwoordig steeds vaker haar preventiebeleid baseert." (regels 40-44)
  - 3 "Verder vindt er op grote schaal kindermishandeling plaats; zo'n 50.000 kinderen hebben daarmee te maken. Op deze en andere misstanden wil de overheid greep krijgen." (regels 55-59)
  - 4 "Dus besluit de overheid altijd maar weer om de zaak massaal en zonder aanzien des persoons aan te pakken. Ze pakt niet de risicogroepen aan, maar de hele maatschappij krijgt de gezondheidspropaganda voor de kiezen." (regels 241-246)
- A in 1 en 2
  - B in 1 en 4
  - C in 1, 3 en 4
  - D in 2 en 3
  - E in 2 en 4
  - F in 2, 3 en 4

fragment 1

Voorkomen is beter dan genezen, schrijft het nieuwe kabinet als een wandtegelwijsheid in het regeerakkoord. Het wil dan ook fors inzetten op preventie. Dat is ook nodig, want Nederland is zijn Europese koppositie qua gezonde levensverwachting kwijtgeraakt. Dat heeft vooral te maken met een ongezonde leefstijl. We roken te veel, we eten verkeerd en we bewegen te weinig.

Het nieuwe kabinet motiveert zijn keuze voor preventie als volgt: de beste garantie voor beheersing van de zorgkosten vormt een effectief preventiebeleid. Effectief betekent vooral: lagere gezondheidszorgkosten en minder grote verschillen in levensverwachting op basis van sociaaleconomische achtergronden.

Meer gezondheid en minder uitgaven – dat klinkt haast te mooi om waar te zijn. En dat is het ook.

Het is een wijdverbreid misverstand dat gezond leven vanuit een zorgoptiek ook goedkoop leven zou zijn en dat ongezond gedrag zoals roken zou leiden tot meer zorgkosten. Het is ook een bedrieglijk eenvoudige gedachtegang: als door preventie mensen minder ongezond gaan leven, dan hebben ze minder kans om ziek te worden. Als ze niet ziek worden, dan gebruiken ze ook geen zorg, waardoor de zorgkosten dalen.

Het gevolg van effectieve preventie op twee belangrijke terreinen van de Nederlandse volksgezondheid – roken en overgewicht – is geen kostenbesparing maar juist kostenverhoging. Preventie kent namelijk een dubbele prijs: in het begin de kosten van preventie zelf en later de kosten tijdens gewonnen levensjaren. Daartussenin liggen overigens vaak wel besparingen omdat mensen in eerste instantie gezonder blijven, maar deze wegen niet op tegen de extra kosten die later ontstaan. Het lonkende vergezicht van het regeerakkoord blijkt bij nader inzien dus een fata morgana.

*naar: Werner Brouwer en Johan Polder: Gezonde mensen, dure patiënten
uit: NRC Handelsblad, maart 2007*

In fragment 1 wordt een argument tegen het preventiebeleid van de overheid gebruikt.

- 3p **22** Formuleer een mogelijke kanttekening bij dit argument op basis van de alinea's 7 tot en met 9 uit de tekst 'Bemoeiziek'.
Gebruik maximaal 25 woorden.

fragment 2

Overgewicht speerpunt voor het preventiebeleid van overheid

In de kabinetsnota 'Kiezen voor Gezond Leven' voor de periode 2007-2010 heeft de overheid preventie van overgewicht (bewegen en voeding) benoemd tot een van de vijf speerpunten voor het preventiebeleid. De landelijke overheid heeft twee doelstellingen ten aanzien van overgewicht.

- Het percentage volwassenen met overgewicht moet minimaal gelijk blijven en dus niet verder stijgen.
- Het percentage jeugdigen met overgewicht moet dalen.

uit: Kompas Volksgezondheid, september 2008

- 2p **23** Formuleer op basis van de alinea's 15 en 16 uit de tekst 'Bemoeiziek' mogelijke kritiek op de in fragment 2 genoemde doelstellingen uit de kabinetsnota. Gebruik niet meer dan 25 woorden.